

KINCSKERESŐ KISKÖDMÖN ÚJRAGOMBOLVA A DIAKRÓN INTRALINGVÁLIS FORDÍTÁS OKAI ÉS JELLEMZŐI

RETELLING OF *KINCSKERESŐ KISKÖDMÖN* CAUSES AND CHARACTERISTICS OF DIACHRONIC INTRALINGUAL TRANSLATION

DOBOS CSILLA*

Absztrakt: A diakrón intralingvális fordítás olyan nyelven belüli átalakítások, fordítói eljárások és műveletek összessége, amelyek hidat teremtenek az időben eltérő nyelvváltozatok között és lehetővé teszik régi korok irodalmi alkotásainak megértését a modern kor olvasói számára. Ezt tette Lackfi János is, amikor 2019-ben magyarról magyarra lefordította, az író szóhasználatával élve: újragombolta Móra Ferenc *Kincskereső kisködmön* című, 1918-ban írt művét. A regény születési időpontjától számítva eltelt több mint száz év alatt nagyon sokat változott a világ és vele együtt a nyelvhasználat, ezért a mű eredeti nyelvezete több szempontból is nehezen érthető vagy idegen a 21. századi célközönség számára.

Az alábbiakban – az eredeti szöveg és a modern szövegváltozat összehasonlítása alapján – három olyan diakrón intralingvális fordítási eljárást (rövidítés, kihagyás, betoldás) mutatok be, amelyeknek köszönhetően a *Kincskereső kisködmön* története Lackfi János intralingvális fordításában érthetővé és élvezhetővé válik napjainkban.

Kulcsszavak: *diakrón intralingvális fordítás, újraírás, fordítási műveletek, intralingvális referenciális egyenértékűség, célközönség*

Abstract: Diacritical intralingual translation is a set of intra-linguistic transformations, translation procedures and operations that bridge temporally different language versions and allow the understanding of literary works from old times for modern readers. This is what János Lackfi did in 2019, when he translated, or in the writer's words: he re-translated Ferenc Móra's *Kincskereső kisködmön*, written in 1918, from Hungarian into Hungarian. In the more than 100 years since the novel was written, the world has changed a lot, and with it language use, too making the original language of the work difficult to understand or completely alien to the 21st-century audience.

In the following, based on a comparison between the original text and the modern version, I will present some diacritical intralingual translation procedures that make the story of the

* DR. HABIL. DOBOS CSILLA
egyetemi docens
Miskolci Egyetem BTK MFI
Alkalmazott Nyelvészeti és Fordítástudományi Tanszék
csilla.dobos@uni-miskolc.hu

Kincskereső kisködmön in the intralingual translation of János Lackfi understandable and enjoyable even today.

Keywords: *diacritical intralingual translation, rewriting, translation operations, intralingual referential equivalence, target audience*

„Az olvasás a tisztesség és a kíváncsiság,
a becsület és a fejlődés lehetősége.”

Juhász Anna

1. BEVEZETÉS

Korunk egyik legnagyobb nyelvfilozófusának, Paul Ricoeurnek (1913–2025) a nevéhez kapcsolódik egy rendkívül érdekes, első megközelítésben önmagában ellentmondást tartalmazó terminológiai kifejezés: az **azonosság nélküli ekvivalencia** (*équivalence sans identité*). Ricoeur *A fordítás paradigmája* című tanulmányában fejti ki, hogy miért nem létezhet tökéletes fordítás, mint ahogyan nem létezhet tökéletes ekvivalencia sem (vö. Ricoeur 2004: 27).

A szerző gondolatai a nyelvközi fordításra vonatkoznak, érvényességük azonban kiterjed a nyelven belüli fordítás területére is. A fordítás mindkét esetben olyan másodlagos, függő szövegalkotás, amelynek célja a kommunikáció útjában álló akadályok megszüntetése. A másodlagos, függő szövegalkotás feltételezi az eredeti és a célszöveg közötti ekvivalenciaviszonyt, a kommunikációs akadályok megszüntetése pedig a célszövegnek az eredetitől való eltérését. Tipikus interlingvális fordítás esetén a fordító szabadsága szigorúan korlátozott, az eltérés mértéke minimális lehet, különben a fordító vét a szövegűség elve ellen. Ezzel szemben a tipikus intralingvális fordítás esetében a fordító szabadsága tág határok között mozog, sőt a fordító bizonyos ekvivalenciatípusok megvalósításában (olykor tudatosan) feszegeti ezeket a hűséghatárokat, ezért az eredeti és a célszöveg közötti eltérés mértéke és módja is jelentős lehet (vö. Dobos 2023a). Fontos megjegyezni, hogy a hűséghatárok feszegetése az intralingvális fordítás esetében nem feltétel vagy ismérv, hanem lehetőség. Ismét Ricoeur terminológiáját (hűség és árulás) használva (Ricoeur 2004; Paksy 2005) azt mondhatjuk, hogy a tipikus interlingvális fordítás a hűség–árulás skálán a hűség felé törekszik, az intralingvális fordítás pedig szabadon mozog ezen a skálán, soha nem lépve túl az árulás határait, mert az már a referenciális ekvivalencia megsértését, a függő szövegalkotás figyelmen kívül hagyását és végső soron a fordítás tényét semmisítené meg.

Amikor – nyelvközi vagy nyelven belüli transzformációkkal – lefordítunk ismert irodalmi alkotásokat, mindig a két szöveg közötti azonosság nélküli ekvivalenciaviszony megteremtése a cél. Mivel egy művet többször is újrafordíthatunk, mindig

olyan újabb és újabb, azonosság nélküli ekvivalenciaviszony létrehozására törekszünk, amelynek speciális paramétereit a fordítási folyamat mindenkor külső és belső tényezői határozzák meg (Klaudy 1994: 28).

A fentiek értelmében Móra Ferenc *Kincskereső kisködmön* című és Lackfi János „újragombolt” *Kincskereső kisködmön* című műve közötti kapcsolat az azonosság nélküli ekvivalencia terminussal jellemezhető a legadekvátabb módon. A fordítási folyamat jellegét és minőségét pedig alapvetően határozza meg – a szerző szövegmodernizálási, szövegaktualizálási és szövegegyszerűsítési célja mellett – az eredeti és a másodlagos mű születése között eltelt több mint száz év.

2. MIÉRT KELLETT „ÚJRAGOMBOLNI” AZ EREDETI MŰVET? – A DIAKRÓN INTRALINGVÁLIS FORDÍTÁS FŐBB OKAI

Móra Ferenc *Kincskereső kisködmön* című ifjúsági regényét először a Singer és Wolfner Kiadó (Budapest) jelentette meg 1918-ban. Ezt követte 1928-ban a második, majd 1943-ban a harmadik kiadás. A mű a magyar irodalom klasszikusai közé tartozik, hosszú éveken keresztül (több oktatási intézményben még ma is) kötelező olvasmány az általános iskolákban, kiadásainak száma több mint ötven.¹

Móra Ferenc művét egyrészt a korabeli nyelvhasználat, az archaikus nyelvezet (pl. a mai gyermekek számára ismeretlen szavak és kifejezések), másrészt gondolati tartalmának mélysége (pl. a gyermeki lélek, a szeretet és a szegénység ötvözése), valamint társadalmi problémafelvetései (pl. a nélkülözés) teszik nehezen olvashatóvá, illetve befogadhatóvá a 21. századi gyermekek számára. A nyelvhasználat olykor eltakarja a gyermekek elől a lényegét, a mondanivalót, a regény gondolati tartalmát és ezáltal az író üzenetét, amely megszívlelendő útmutatást kínál(hatna) az alfa és a Z generáció tagjainak jelenlegi felgyorsult, összekuszálódott és (mindenféle) információval elárasztott digitális világunkban. Lackfi János magyarról magyarra elkészített diakrón intralingvális fordításának, amely ekvivalens, de távolról sem azonos az eredeti művel, az a legnagyobb érdeme, hogy felfedi és hozzáférhetővé teszi korunk gyermekei számára Móra Ferenc 1918-ban megfogalmazott üzenetét.

2.1. Az „újragombolt” *Kincskereső kisködmön*

Lackfi János műve (Lackfi János: *Kincskereső kisködmön. Móra Ferenc regénye újragombolva* címmel) 2019-ben jelent meg a Naphegy Kiadó gondozásában Budapesten. A Naphegy Kiadót 2006-ban alapították az igényes szülők és a világra nyitott, kíváncsi gyerekek könyvkiadójaként. 2014-től a Kossuth Kiadói Csoport tagja lett,

¹ A *Kincskereső kisködmön* 51. kiadása 2017-ben jelent meg a Móra Könyvkiadó gondozásában. (W1)

célja azonban nem változott: továbbra is igényes, szerethető gyerekkönyvek kiadása a fő célkitűzés. (W2)

Lackfi János mai nyelvre átültetve, mai nyelvre lefordítva, modern, 21. századi környezetbe helyezve meséli újra a történetet. A szerző kihagyja a régi világ reáliáit, mellőzi az archaizmusokat, kerüli a régies kifejezésmódot és minden olyan kifejezési formát, amely ma már nem használatos. Ezzel párhuzamosan számos, Móra Ferenc korában ismeretlen dolog jelenik meg a regényben. Ezt illusztrálják az alábbi idézetek:

Ekkor történt, hogy a torokgyík beszaladt Gergő szájába, őt is megbetegítette. Szerinted hogyan került oda? Hát igen, biztos a körtemuzsikán keresztül, mert akkor még nem tudták, hogy a láthatatlan bacilusok szépen rátelepszene egy ilyen hangszerre, és bemasíroznak annak a torkába, aki azt a szájába veszi. (Lackfi 2019: 8)

Ám amikor a galambhúst feltálalták, egyszeriben betoppant Küsmödi bácsi, aki [...] Meg is magyarázta, hogy ha az a kölyök megeszi a galambot, azon nyomban galambbá változik, és elrepül, ezt pedig, ugye, senki sem akarná... Aztán szépen a krumplit is utána küldte, nehogy a galamb unatkozzon odabenn a hasában egyedül. Képzeld csak el, milyen más világ volt akkoriban! Mintha ma egy utcán lakó hajléktalan betoppanna hozzátok, és szépen megenné a családi vacsorát, miközben nektek sem jut mindennap hús az asztalra. Az akkori szegény emberek így tartották el a még náluk is szegényebbeket. (Lackfi 2019: 11–12)

Sütés, főzés, mosás, mosogatás után mindig neki is láttak a betűvetésnek, na de szerintetek vajon mire irkáltak? Á, nem volt akkoriban laptop meg okosteló, de még A.4-es papírra sem költöttek. Az ablak viszont öregecske volt, behúzott rajta a jeges hideg, és úgy ráfagyott a jég, hogy abba aztán lehetett betűket karcolgatni körömmel vagy valami vasdarabbal. (Lackfi 2019: 16)

A szerző nyelven belüli fordítása feltételezhetően teljesen eltérő hatást gyakorol a különböző generációk képviselőire: az eredeti *Kincskereső kisködmön* című ifjúsági regényt gyerekkorukban, az iskolában szórakozásból, az olvasás élménye miatt vagy kötelező olvasmányként olvasók generációjának reakciója (amely már önmagában is eltérő, hiszen a „kötelező irodalom” címke ronthatja az irodalmi élményt) eltér a digitális bennszülöttek véleményétől. Előbbiek közül többen rosszállással fogadják és kemény kritikával illetik az „újragombolt” művet, míg utóbbiak szívesebben veszik kezükbe a modernizált változatot. A *bookline* értékelése szerint: „A Lackfi-féle feldolgozás nem tola-kodó, nem mértéktelenül vicces, vagy nem használ túlzóan mai szlenget. Tisztelettudóan megtartja az eredeti mű határait.” (W3)

Az eredeti mű határainak megtartását tükrözi például az is, hogy a könyv fejezetei azonosak, számuk és sorrendjük változatlan (ld. 1. táblázat).

1. táblázat*A két mű tartalomjegyzéke*

Móra Ferenc: Kincskereső kisködmön (1918)	Lackfi János: Kincskereső kisködmön Móra Ferenc regénye újragombolva (2019)
1. SZÉPEN SZÓLÓ MUZSIKA	Szépen szóló muzsika
2. A CINEGÉK KIRÁLYA	A cinegék királya
3. AZ ŐSÖK KINCSE	Az ősök kincse
4. A SARKANTYÚS CSIZMA	A sarkantyús csizma
5. HOGYAN TANULTAM MEG OLVASNI?	Hogyan tanult meg Gergő olvasni?
6. A GYÉMÁNTCSERÉP	A gyémántcserép
7. MIBEN LAKIK A MAGYAR TÜNDE?	Miben lakik a magyar tündér?
8. AZ UTOLSÓ ÖLTÉS	Az utolsó öltés
9. MEGY A KÖDMÖN VILÁGGÁ	Megy a ködmön világgá
10. CSONTOS SZIGFRID	Csontos Szigfrid
11. MALVINKA	Malvinka
12. MEGURASODOM	Gergő megurasodik
13. GÁ-BOR-KA, GÁ-BOR-KA...	Gá-bor-ka, Gá-bor-ka
14. PULI	Puli
15. NÉHA A BŐ KÖDMÖN IS SZORÍT	Néha a bő ködmön is szorít
16. AZ EZÜSTKÖRÖM	Az ezüstköröm
17. A BÜBÁJOS ELŐKERÜL	A búbajos előkerül
18. A KIS BICE-BOCA	A kis bicebóca
19. PÉTER APÓ	Péter apó
20. AZ ÉGBELÁTÓ	Az égbelátó
21. ELVISZ A MARKOLÁB	Gergőt elviszi a markoláb
22. A KÖVEK MEGSZÓLALNAK	A kövek megszólalnak
23. ÜNNEP A MALOMHÁZBAN	Ünnep a malomházban

Az eredeti és az „újragombolt” mű tartalomjegyzékében található 23 fejezetből mindössze három fejezetnek nem teljesen azonos a címe (ezeket kék színnel jelöltem az *1. táblázatban*). Az eltérés csak az igeragozást érinti, ami mögött azonban egy fontos különbség rejlik. Móra Ferenc életrajzi regényében Gergő, a főszereplő a mesélő (*Hogyan tanultam meg olvasni?*; *Megurasodom*; *Elvisz a markoláb*), az átfordított műben Lackfi János, az író a narrátor (*Hogyan tanult meg Gergő olvasni?* stb.). A harmadik személyű narráció más nézőpontból, humoros, ironikus nyelvi regiszterben történik, ami a befogadót távolabbra helyezi a szövegtől, „megóvja” az eredeti mű szomorú, könnyeket fakasztó részleteitől. Az író-narrátor a közvetlen, modern és humoros stílusával teszi „fogyaszthatóbbá”, „emészthetőbbé” a megrázó részeket.

Lackfi könyvében az egyes fejezetek rövidebbek, a narrátor érthetőbben, modern nyelven szól az olvasóhoz és számos magyarázatot is belesző az eredeti regénybe, ami megkönnyíti és meggyorsítja a gyerekek számára a mű befogadását, csökkenti a befogadáshoz szükséges kognitív erőfeszítést.

2.2. „Újragombolás” mint diakrón intralingvális fordítás

Az inter- és intralingvális fordítás mint komplex nyelvi műveletek azonos kategóriákkal jellemezhetők. Ezeket a kategóriákat hídfogalmaknak (hídkategóriáknak) nevezzük (Dobos 2024), mert a valódi hidakhoz hasonlóan egyrészt összekötik a fordítás két típusát, másrészt el is választják őket egymástól. A hídkategóriák (pl.: átváltási műveletek, explicitáció, fordítási univerzálék, honosítás, idegenítés, eltolódás stb.) a nyelvközi fordítás világában születtek, majd fokozatosan átkerültek a nyelven belüli fordítás területére, tudományosan kimunkált fogalmi, terminológiai és elméleti keretet biztosítva az intralingvális fordítások elemzéséhez.

Az említett hídkategóriák segítenek tehát abban, hogy összevethessük egymással Móra Ferenc és Lackfi János műveit a diakrón intralingvális fordítás szempontjából. Az összehasonlítás során az alábbi alapvetésekből célszerű kiindulni:

- Fordítási folyamat: magyarról-magyarra.
- Intralingvális fordítás típusa: diakrón.
- Ok: több mint száz év alatt nagyon sokat változott a világ és a nyelvhasználat, a mű eredeti nyelvezete és gondolatvilága nehezen érthető és idegen a 21. századi gyermekeknek.
- Cél: hidat teremteni az időben eltérő nyelvváltozatok között, aktualizált nyelvváltozat létrehozni, a mai gyerekek ismereteihez és elvárásaihoz igazítani a történetet.
- Eszközök: diakrón intralingvális fordítói stratégiák alkalmazása (pl. archaizmusok magyarázata), nyelven belüli átalakítások, fordítói eljárások, műveletek (pl.: betoldások, kihagyások, parafrázisok stb.).
- Feladat: lehetővé tenni a múlt század elején született ifjúsági regény megértését és befogadását a modern kor olvasói számára.

2.3. Párhuzamos intralingvális fordítási korpusz létrehozása Móra és Lackfi művei alapján

A Móra–Lackfi intralingvális fordítási korpusz létrehozását jelentős mértékben megkönnyítette, hogy Lackfi nem változtatta meg a regény fejezeteit, illetve azok sorrendjét. A párhuzamos korpusz makrostruktúrája így manuálisan is egyszerűen elkészíthető volt.

Az interlingvális fordítások elemzésére rendszerint mondatillesztéssel párhuzamosított korpuszokat használnak, ami jelen esetben csak részleges megoldást jelentett. Ezért a Móra–Lackfi összehasonlító intralingvális korpusz elkészítésekor figyelembe kellett venni az egyes fejezetek mikrostruktúráját is, amihez Propp *A mese morfológiája* című műve kínált elméleti alapokat, ötletet és kiindulási pontot (Propp 2005). A proppi szemlélet formális-strukturális invarianciákra épülő elméletének tükrében, de jelen kutatás céljainak szempontjából jelentősen módosítva azt, elkészítettem a regény fejezeteinek vázlatpontos tartalomelemzését. A proppi szereplőfunkciók és tipikus motívumok helyett az intralingvális fordítás jellemzőit helyeztem a középpontba. Az alábbiakban a regény első fejezetének (*Szépen szóló muzsika*) az elemzését mutatom be.

Az intralingvális fordítás szempontú összehasonlító tartalomelemzés alapján a *Szépen szóló muzsika* című fejezetet 16 tartalomegységre osztottam, amelyek közül mindössze kettő nem található meg Lackfi átdolgozásában: a második és a nyolcadik egység. (Az alábbiakban dőlt betűvel jelöltem ezeket.)

1. Népmesei kezdet
2. *Körtemuzsika – jelen és múlt*
3. Hogyan került a körtemuzsika Gergőhöz?
4. A körtemuzsika leírása
5. Mikor szól a körtemuzsika?
6. Gergő hazafelé menet fújta a körtemuzsikát
7. Gergő muzsikál édesanyjának és a beteg húgának
8. *Gergő muzsikál Titulász doktornak és édesapjának*
9. Marika elkéri a körtemuzsikát Gergőtől
10. Édesanyja kérésére Gergő odaadja a körtemuzsikát Marikának
11. Gergő alszik és álmodik
12. Gergő felébred és visszaszerzi a körtemuzsikát Marikától
13. Marika meghal
14. Gergő vissza akarja adni Marikának a körte-muzsikát
15. Gergő elhatározza, hogy Marika sírjánál fog muzsikálni
16. A körtemuzsika nem szólal meg

Ugyanakkor Lackfi műve is kiegészült olyan tartalomegységekkel, amelyek az eredeti műben nem találhatók:

1. Az olvasó megszólítása
2. Utalások a modern világra, a modern és a régi világ összehasonlítása
3. A szűcs munkájának és anyagi helyzetének a bemutatása
4. A szeretetről
5. A betegségről (torokgyík)

Lackfi ezekben a tartalomegységekben a modern világ tárgyairól, a szűcsről, a szereetről és a torokgyíkről szól olvasóinak. Teljesen természetes, hogy a modern világ tárgyainak elnevezése (pl.: mobiltelefon, pláza stb.) nem fordulhat elő az eredeti regényben, azonban Móra a *Szépen szóló muzsika* című fejezetben nem használta a *szűcs*, a *szeretet* és a *torokgyík* szavakat sem. Vajon Lackfi miért tette ezt? A *szűcs* és a *torokgyík* szavak esetében feltételezhetően egyrészt a teljes regény befogadásának megkönnyítése érdekében, másrészt a fiatal, 21. századi olvasók ismereteinek bővítése miatt használta rögtön regénye elején e két szót és azok magyarázatait.

No, nézd csak: egy **SZŰCS**. Na, mit dolgozik a szűcs? Hohóóó! Míg nem voltak mindenféle jó meleg műanyag kabátok, úgy ment ez, hogy a vadász megkérdezte az állatokat, kölcsönveheti-e a bundájukat, meg ne fagyjanak az emberek:

– Mondd, maci... Mondd, nyuszi... Mondd, róka... Odaadod egy kicsit a kabátod?

– Lerántotta szépen az állatról, a szűcs megvarrta, s onnantól az emberek viselték.

Az állatokat egy kicsit lepuffantották, de ez most legyen titok.

Szerinted mennyit keresett az a szűcs? Mint a legjobb focisták? Mint a leghíresebb énekesek? Neeem... Alig keresett valamit, pedig éjjel-nappal dolgozott. (Lackfi 2019:5)

Szegény Marika borzasztó gyenge volt ám, gonosz betegség támadta meg, amire nem volt gyógyszer. Vagy kigyógyult belőle a kisgyerek, vagy mehetett az égbe szénsavas napfényt inni, felhőt legelészni. Legeltél már felhőt? Finom édes, mint a vattacukor, de azért ráérsz még vele. A betegség nem más volt, mint a **TOROKGYÍK**. Akinek ez a gyík beleköltözött a torkába, jaj volt annak. (Lackfi 2019:7)

A *torokgyík* szó összesen kétszer fordul elő Móra regényében, mindkétszer a második fejezetben (*A cinegék királya*), amikor kiderül, hogy Gergő is elkapta a betegséget. A *szűcs* szó önmagában hatszor fordul elő a teljes regényben, azonban különböző szóösszetételekben tizenhatszor szerepel (pl.: *foltozósűcs*, *szűcstű*, *szűcskréta*, *szűcs-mesterség*, *szűcsipari pálya*, *szűcskés*, *szűcsműhely*, *szűcsgyerek*, *özvegy szűcsné*).

A *szeretet* szó esetében eltérő a helyzet. Móra regényében Gergő narrátori szerepében folyamatosan érzi az olvasó a szeretetet, a sorok között, a szót nem kimondva. Lackfi humorosan és a jövőre utalva értelmezi a szót:

Több volt a **szeretet**, mint az ennivaló, de mégis megéltek valahogy. Ettől már szeretetet? Finom volt? Édes vagy keserű? Hát, keserű akkor lehet, ha csak te szeretsz valakit, az meg nem szeret téged. De ezzel még ráérsz, majd megtudod. (Lackfi 2019: 6)

3. A SZÖVEGEGYSZERŰSÍTÉS MINT FORDÍTÓI STRATÉGIA ÉS MINT A SZÖVEG-ÉRTELMEZÉS MEGKÖNNYÍTÉSÉNEK AZ ESZKÖZE

Lackfi regényének egyik legfőbb jellemzője a szövegegyszerűsítésre való törekvés. A szövegegyszerűsítési fordítói stratégiát a szerző különböző fordítói műveletekkel (pl. generalizálás) és különböző nyelvi szinteken (pl. szöveg-, mondat-, lexikai szinteken) valósította meg. A szövegszintű szövegegyszerűsítési műveletek közül Lackfi regényében a rövidítés és a kihagyás a fordul elő a leggyakrabban.

A **rövidítés** ténye számszerűen igazolható, a 2. táblázatban a regény első, *Szépen szóló muzsika* című fejezetére vonatkozó adatok láthatók.

2. táblázat

A két mű szavainak és leütéseinek a száma a regény első fejezetében

Szépen szóló muzsika	
Móra Ferenc	Lackfi János
Szavak száma: 1091	Szavak száma: 656
Leütések száma (szóközökkel): 7103	Leütések száma (szóközökkel): 4358

A rövidítés műveletét a szövegegyszerűsítési fordítói stratégia egyik legfontosabb eszközének tartjuk, s mint ilyet elsősorban a mértékével jellemezhetünk. A tartalom-egységek szerint párhuzamosított Móra–Lackfi-korpusz elemzése azt mutatja, hogy Lackfi minden tartalomegységet rövidebben fogalmazott meg, mint az eredeti mű. Az alábbi, a regények első fejezeteiből származó példák azt tükrözik (ld. 3. táblázat), hogy a rövidítés mértéke – a szövegrész értelmezési nehézségének, a gondolati tartalom mélységének és az írói/fordítói szándéknak a függvényében – eltérő nagyságú.

3. táblázat

A rövidítés eltérő mértéke az egyes tartalomegységek vonatkozásában

Móra Ferenc	Lackfi János
5. Mikor szól a körtemuzsika?	5. Mikor szól a körtemuzsika?
– Jaj, fiúcska, csakhogy ez nem olyan körtemuzsika ám, mint a többi – motoszkált a tót fa-nyelű bicskájával a körte-muzsika sípján. – Ez olyan muzsika, hogy csak addig szól, míg jó gyerek fújja. Nézzem no: jó gyerek vagy-e, meg tudod-e szólaltatni? Belefújtam a muzsikába: hát olyan szépen szólt, hogy örömben tátva maradt a szám. Nem tudtam, ma sem tudom, mit csinálhatott a sípjával az az ezermester tót, de egészen úgy tilliózott, mint a sárgarigó. – Csak aztán mindig ilyen szépen szóljon! – tátogetta utánam a tót bácsi a harcsaszáját.	Egy baj volt a körtemuzsikával, csak az tudta szépen fűjni, aki jóságot csinál, mert aki rosszaságot, annak beledugul a hang a muzsikájába, és ki nem jön onnan többé.

Móra Ferenc	Lackfi János
13. Marika meghal	13. Marika meghal
Mire fölébredtem a nagy csöndességre, akkorra koporsóba is tették a lenge nádszálkisasszonyt. Bordács keresztanyám imádkozgatott mellette, mert apámék a temetés után jártak. Keresztanyám nagyon bele volt feledkezve az imádságos könyvbe, s nem vette észre, mikor	Másnap reggel Marika már felköltözött az égbe felhőpaplanon ugrándozni,
14. Gergő vissza akarja adni Marikának a körtemuzsikát	14. Gergő vissza akarja adni Marikának a körtemuzsikát
én az asztalra fektetett koporsócska mellé suhantam. Kicsit magas volt nekem a ravatal, lábujjhegyre pipiskedve akartam a testvérkém kezébe lopni a körte-muzsikát, azon pihésen, teljesen, ahogy a vánkosból kihúztam, de vézna ujjacskái már nem tudták megszorítani. – Vidd el, Marika, neked adom – súgtam neki. Virágszagú szél libbent be a nyitott ablakon, kicsit meglebegtette, meg is zizegtette a szemföldékét. – Nem kell, bátyókám, én még ennél is szebb muzsikát hallgatok ezután – ezt ragyogta vissza testvérkém arca, és nekem hirtelen fájni kezdett a szívem. Akkor éreztem életemben először fájdalmat úgy, hogy senki se bántott. Szomorúan csúsztatam a zsebembe a körte-muzsikát, és három napig nem is volt kedvem elővenni.	Gergő hiába adta volna vissza neki a muzsikát.

Az intralingvális fordítás során alkalmazott rövidítés további átalakításokat von maga után, vagyis itt (is) igaz a régi alaptétel, mely szerint a mennyiségi változás minőségi változást eredményez. A minőségi változás azonban olyan jelentős, hogy átváltási műveletekkel történő adekvát leírása sem nyelvi-strukturális (pl.: lexikai, grammatikai), sem szövegtani szempontból nem valósítható meg. A jelenség leírásához az intralingvális fordítási ekvivalencia fogalma (Dobos 2022, 2023b) nyújt támpontot, melynek értelmében a referenciális ekvivalencia (Klaudy 1994: 77–78) megőrzése alapvető kritériuma minden intralingvális fordításnak. Amennyiben az eredeti és a másodlagos, függő szöveg között nincs referenciális ekvivalenciaviszony, úgy nem beszélhetünk fordításról sem. Ahogyan Ricoeur (2004) – a fentiekben idézett művében – mondja: Minden nyelv alkalmas arra, hogy ugyanazt másképp (más nyelvi, grammatikai, stilisztikai stb. eszközökkel) fejezzünk ki. Az „ugyanazt másképp” biztosítja a referenciális egyenértékűséget, az azonosság nélküli ekvivalenciát. Lackfi a *Marika meghal* tartalomegységben ugyanazt fejezi ki, mint Móra Ferenc, csak másképp (vö. 3. táblázat, 13. tartalomegység).

A szövegegyszerűsítés következő, a rövidítésnél „hatékonyabb” módja a **kihagyás**. A kihagyás különböző nyelvi egységekre vonatkozhat, szavakra, mondatokra, bekezdésekre vagy akár nagyobb szövegrészekre is. Lackfi művére, ahogyan azt a tartalomjegyzék is tükrözi, elsősorban a fejezetek rövidítése és nem kihagyása jellemző. Ugyanez a szövegegyszerűsítési fordítói stratégia figyelhető meg a tartalomjegységek szintjén is: rövidítés minden tartalomegység fordításában megfigyelhető, míg kihagyás csak néhány esetben. A *Szépen szóló muzsika* című fejezetben csak két esetben fordul elő (ld. 4. táblázat):

4. táblázat

Tartalomjegységek kihagyása a Szépen szóló muzsika című fejezetben

Móra Ferenc	Lackfi János
2. Körtemuzsika – jelen és múlt	2. Körtemuzsika – jelen és múlt
egy körte-muzsika, amelyik arról volt nevezetes, hogy csak akkor szólt, ha jó gyerek fújta. Ezt pedig én onnan tudom, hogy az enyim volt ez a csodálatos körte-muzsika. Ahogy most az életem hajlatáról visszanézek az elejére, egész eddig a körte-muzsikáig látok vissza. Ami előtte volt, az elmosódik előttem, mint hajnali kép a hosszú fasorban.	–
8. Gergő muzsikál Titulász doktornak és édesapjának	8. Gergő muzsikál Titulász doktornak és édesapjának
De még az öreg Titulász doktor is megbiztatott, amikor délután bekocogott hozzánk. Megcirógatta a beteg sápadt kis arcát, aztán megtörölgette a pápaszemét. Mert akkoriban majd mindig harmatos lett a pápaszeme, ha lehajolt a húgicámhoz. – Úgy, úgy, öcsikém – borzolta föl a hajamat a homlokomon –, csak hadd szóljon az a világszép muzsika, ha öröme telik benne ennek a lenge nádszálkisasszonynak. A lenge nádszálkisasszony, szégyenke, fáradtan elmosolyodott, én pedig rikoltoztatam a muzsikámat, hogy csak úgy zengett bele a ház. – Elég lesz már, kis muzsikásom – törölgette le anyám a verejtéket a homlokomról, mikor már bekönyökölt az este az ablakon. Az ám, csakhogy édesapám meg akkor tért haza a szőlőből, neki is be kellett mutatnom a tudományomat. Meg is csudálta illendően. Azt mondta, egész erdőre való madár van elbújva ebben a csudadudában. Csakhogy azt is hozzátette, hogy ilyenkor már alszik minden jóra való madár. Borongós volt a homloka az apámnak, lekaptam a számról a körte-muzsikát.	–

A rövidítés és a kihagyás olyan szövegegyszerűsítési műveletek, amelyek mindig információ veszteséggel járnak. Irodalmi művek esetében ez a veszteség pótolhatatlan

és az olvasó mindenképpen veszít az irodalmi élményből. A rövidítés és a kihagyás létjogosultságát az intralingvális fordításban egyetlen tényező indokolja: az olvasó kognitív erőfeszítésének a csökkentése és ezáltal a szöveg befogadásának a megkönnyítése, illetve lehetővé tétele.

Az előző két fordítói eljárással ellentétes irányú a **betoldás** művelete, mivel ezáltal a célszöveg hosszabb lesz. Lackfi könyve azonban mégsem terjedelmesebb, mint az eredeti mű, mert a szerző jóval többször alkalmaz rövidítést és kihagyást, mint betoldást. Így a célszöveg összességében – a betoldások ellenére is – rövidebb (ld. 5. táblázat).

5. táblázat

A két mű szavainak és leütéseinek a száma

Kincskereső kisködmön	
Móra Ferenc	Lackfi János
Szavak száma: 36 220	Szavak száma: 12 984
Leütések száma (szóközökkel): 228 883	Leütések száma (szóközökkel): 81 236

Betoldásokat három fő esetben találunk Lackfi szövegében. Ezek közül a leggyakoribb a magyarázatok, magyarázó parafrázisok betoldása, amelyekre elsősorban a régi, archaikus, a mai gyermekek számára idegen és ismeretlen szavak, illetve kifejezések esetén van szükség. A regény első fejezetében kulcsszó a *körtemuzsika*, amelynek jelentése magyarázatra szorul a mai gyermekek számára:

Egy kis cserép hangszert hívtak így, körte formájú furulya volt ez, és ha megfújták, madárhangon énekelt! Hogy trüllülü meg trillili! (Lackfi 2019: 5)

A betoldás alkalmazásának második esete a modern korra való utalásokat érinti. Ezeknek a betoldásoknak az a célja, hogy „közelebb hozza” a múlt századi regényt a mai olvasókhoz, illetve, hogy párhuzamot vonjon e két, egymástól több mint száz évnnyire álló világ között. Az alábbiakban erre látunk példát, amikor Lackfi a csősz a biztonsági őrhöz hasonlítja:

No de mit csinál a csősz? Falusi rokona a biztiőrnek, aki a boltokat meg a plázákat kerülgeti, nehogy valaki zsebre dugja és ellopja az összes paradicsomkonzervet vagy a kirakatbábukat. Csakhogy a csősz a mezőt kerülgeti, és vigyáz, hogy le ne nyúlja valaki azt, ami a másé, se gyümölcsöt, se búzát, se káposztát, se semmit! (Lackfi 2019: 8)

A két világ összehasonlítása segít annak a megértésében, hogy a körülöttünk lévő valóság állandóan változik, régen léteztek olyan dolgok, mesterségek stb., amelyek

ma már nem léteznek, vagy kihalóban vannak és fordítva: a mai világunkban is létezik számos olyan dolog (pl.: *űrhajósos Duplo, Nutella, Fanta, pláza, mobiltelefon, laptop, okosteló, fitneszterem, Bifidus ActiRegularis, műanyag, biztiőr, paradicsomkonzerv, dzseki, anorák, nulladik óra, Barbi, Thomas a gőzmozdony* stb.), amelyeket száz évvel ezelőtt el sem tudtak volna képzelni az emberek. Erre példa az alábbi idézet, amelynek kapcsán említést érdemel a humoros, ironikus hangnem és a reklámokkal szembeni kritikai attitűd:

Amit mesélek, nem most történt, hanem régen ám... Még mobiltelefonok sem voltak, meg autók sem, meg fitnesztermek sem, meg a joghurtban sem lakott Bifidus ActiRegularis. A kekszek akkoriban még nem beszéltek, mint ma a reklámokban, és a lábgomba sem növekedett szörnyeteggé, hanem szépen, csendben szundikált a lábujjak között. Na, ebben a malomban, amiről meséltem, már nem lakott molnár, búzát sem öröltek benne, hanem ki lakott benne? No, nézd csak: egy szűcs. (Lackfi 2019:5)

A betoldás alkalmazásának harmadik esete az olvasó közvetlen megszólítását érinti. Ahogyan már említettük, az „újragombolt” regényben – az eredetitől eltérően – nem Gergő, hanem az író a mesélő. Lackfi mint narrátor a kapcsolatépítés eszközeként is használja a betoldásokat.

Volt egyszer, mégsem volt, mégis volt, mégsem volt... mégis volt... mégsem volt... Na jó, ezt nem fogom sokáig játszani, mert eldobod a könyvet, és mász inkább Nutellát kapálni meg Fantát kaszálni, én meg maradok egyedül a mesémmel. Szóval hetedhét plázán innen, hetedhét plázának gyémántos ablakán túl volt egyszer egy öreg malom. (Lackfi 2019: 5)

A narráció közvetlen, kapcsolatépítő és „laza” stílusát erősítik az író-fordító kérdései, amelyeket tegező formában tesz fel az olvasónak:

- Szerinted mennyit keresett az a szűcs? Mint a legjobb focisták? Mint a leghíresebb énekesek?
- Ettél már szeretetet? Finom volt? Édes vagy keserű?
- Szerinted árultak akkor vizet a boltban?
- Legeltél már felhőt?
- Na, mit kell ilyenkor csinálni? Szerinted?

A 3. fejezetben röviden bemutatott átváltási műveletek (rövidítés, kihagyás és betoldás) alkalmazása egymással szorosan összefügg, mivel – az interlingvális fordításhoz hasonlóan – az intralingvális fordítás is állandó mérlegelések, döntések és választások folyamata. Az író-fordító Lackfi célcsoportorientált döntéseket hoz, és ennek során

mérlegeli a befogadó gyermekek igényeit, elvárásait és kognitív képességeit, majd olyan műveletet választ a rövidítés, kihagyás, betoldás (és sok más, itt most nem említett művelet) közül, amelyet leginkább megfelelőnek vél fordítói stratégiája részeként.

4. ARCHAIZMUSOK ÉS TÁJNYELVI SZAVAK MAGYARÁZATA MINT INTRALINGVÁLIS FORDÍTÓI STRATÉGIA

Az előzőekben a szöveg szintjén vizsgáltunk három, a szöveg terjedelmét befolyásoló műveletet. Ezeknek a műveleteknek a hatóköre az egész regény terjedelmét érinti, kiindulási pontjuk azonban gyakran egyetlen lexikai egység, egy archaizmus. Móra regényében számos olyan, a múlt századi nyelvhasználatra jellemző szó és kifejezés található, amelyek magyarázat nélkül a mai olvasó számára idegenek és érthetetlenek. Az alábbi táblázatban (ld. 6. táblázat) ezekre vonatkozó példákat olvashatunk.

6. táblázat

Archaizmusok magyarázata

Móra Ferenc regényében szereplő archaizmus	Lackfi János regényében szereplő magyarázat
BARÁTFÜLE	
Hanem hát nem sült még a világon akkora barátfüle, amelyik el ne fogyott volna. (Molnár 1918: 22)	Persze nem egy igazi barátnak a rendes füle, nem voltak kannibálok. Hanem az a jóféle, lek-várral töltött tésztacsücsök zsemlemorzsaiba, porcukorba hempergetve. Próbáljátok csak ki, megéri! (Lackfi 2019: 20)
KÖDMÖN	
– Hát akkor török volt a kincses szellem is, azért lakott lámpában. A magyar gyerekek a tündérje ködmönben lakik. (Molnár 1918: 22)	Nos, pont olyan, mint a dzseki, a kabát, a kapucnis, az anorák. Csak éppen jó meleg báránybőrből kivarrva, színesen kihímezve, meleg szőrbéléssel ellátva. Ilyesmiben járt akkoriban, aki nem akart halálra fagyni. És Gergő apukája állította, hogy a magyar tündér ilyenben éldegél, ám nem költözik bele mindaddig, míg a szücmester az utolsó öltéssel is el nem készül. (Lackfi 2019: 21)
SARKANTYÚ	
Hanem amióta Küsmödi megbárosított, azóta eszembe-eszembe vágódott, hogy a Túri bíró fiának milyen szép sarkantyús csizmácskája van. (Molnár 1918: 11)	Ezzel piszkálták akkoriban a ló oldalát, ha nem akart elég széleseben futni. Viszont a sarkantyú nemcsak hasznos volt, hanem szép is, csillogott-villogott a napsütésben. (Lackfi 2019: 14)

Egyetlen olyan példa van a regényben, amikor az adott szó Gergő számára sem érthető: a *markoláb*. Ez az archaizmus a mai gyermekek számára is magyarázatra szorul, amit Lackfi a modern világból vett tárgyak segítségével tesz meg (ld. 7. táblázat).

7. táblázat

A markoláb szó magyarázata a két regényben

Móra Ferenc regényében szereplő archaizmus	Lackfi János regényében szereplő magyarázat
MARKOLÁB	
A Mítvisz a Gyurka bácsi pulikutyája volt, hanem hogy a markoláb mi volt, arra világeletemben soha rá nem tudtam jönni. Pedig gyerekkoromban minden lépten-nyomon hallottam a nevét. Ha apám a kerekítőkést nem találta, vagy a macska elveszett a háztól, vagy a csengettyű-körtéből reggelre egy se maradt a fán, vagy hirtelen elolvadt a hó: azt mind a markoláb vitte el. Sőt mikor egyszer napfogyatkozás volt, Gyurka bácsi azt is azzal magyarázta, hogy a markoláb vitte el a napot. (Molnár 1918: 21)	Tudjátok-e, mi van ideírva? MARKOLÁB Ismeritek ezt a figurát? Hohó, pedig mindenütt ott lakozik! Volt már olyan, hogy nem találta a zoknid párját? Hogy elveszett az iskolai füzeted? Hogy a lakáskulcs kiröppent a zsebedből? Ezeket bizony mind a markoláb viszi el. Gergőék háza táján is így volt. Ha a körték eltűntek mind a fáról, ha a macskának hűlt helye volt, ha az édesapa nem lelte a kését, ha a hó reggelre elolvadt, azt mind a markoláb vitte el. Mikor Gergő a templomban aludt, és nem tudtak róla semmit, meg is ijedtek, hogy talán hóna alá csapta a markoláb, és elnyargalt vele hetedhét határon túlra. (Lackfi 2019: 20)

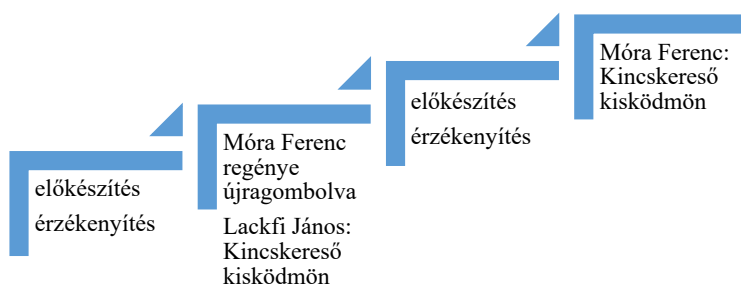
Lackfi a regényében tipográfiaiilag elkülöníti az archaizmusokat, ezzel hívja fel az olvasó figyelmét arra, hogy itt most egy régi szó következik, amelyet meg is fog magyarázni. A műben tizenöt kiemelt szó található magyarázattal, ezek sorrendben a következők: *szűcs, körtemuzsika, torokgyík, csósz, sarkantyú, ezeregyéj, markoláb, barátfüle, ködmön, inas, fűjtató, gyűszű, bűbáj, bicebóca, kukó*. Számos archaizmus, amely szerepel Móra regényében (pl.: *ámbitus, telkesgazda, ostornyél, kordé, abrak, potyka, vásott, kóró, vacok, vackot vetni, tulipántos ágy, suba, kantáros legény, pruszlik, étkes, szülém, nyújtódeszka, kalaposinas, majszter, üllő, bőrkötő segéd, gúnya, fiórkördög, torzsa, selyempántlika, juhászbojtár, purdó, szusz, sihederke, pöröly, sátorfa, mézesbáb, pápaszemes, históriás könyv, tükröshintó, szolgabíró, krajcár, mézeskalácsosság, füzesbe varjút löni, bocskor, pintyőke, töpörödött, békanyálás pocsolya, palló, gerenda, drótszög, sublót, szegénysor, foltozóvarga, putri, szalmanyoszolya, szűr stb.*) nem fordul elő Lackfi regényében, ezek a szavak (és sok más archaizmus is) a kihagyás és a rövidítés „áldozatául estek”. A fenti példákat még hosszan lehetett volna folytatni, az eredeti regényben minden oldalon több archaizmus is található. Ez egyrészt azt tükrözi, hogy miért nem volt népszerű az alsó tagozatos diákok körében a *Kincskereső kisködmön* mint kötelező olvasmány, másrészt indokolja az intralingvális fordítás szükségességét.

5. AZ „ÚJRAGOMBOLÁS” MINT MÓDSZERTANI ALTERNATÍVA

Egy irodalmi mű szövegegyszerűsítési célú intralingvális fordításakor az alábbi két, egymással ellentmondásban álló szempontot célszerű mérlegelni:

- Milyen mértékben „árulhatjuk el” az eredeti szöveget azért, hogy az intralingvális fordítás eredménye érthető, fogyasztható, élvezhető, befogadóbarát szövegváltozat legyen?
- A „hűségnek” milyen mértéke szükséges feltétlenül ahhoz, hogy megőrizzük a célszövegváltozatban Móra nyelvi világát, nyelvi választékosságát, gazdagságát, stílusát, történetformálását, gondolatvilágát?

A szövegegyszerűsítő intralingvális fordításoknak sokan vitatják létjogosultságát és hasznosságát, kritizálják módszereit és irodalmi értékét². Nehéz igazságot tenni: Elismerve Lackfi zseniális, humoros és modern szövegváltozatának érdemeit és hasznosságát, be kell látnunk, hogy ez a másodlagos, függő szövegváltozat nem nyújtja azt az irodalmi élményt, amelyet az eredeti mű. De nem is ez volt a célja! Lackfi regénye egyfajta **előkészítő** olvasmány, egyfajta „bemelegítő” irodalmi kaland lehet az eredeti mű elolvasásához. Módszertani szempontból négy szakaszra lehet bontani a *Kincskereső kisködmön* című ifjúsági regény oktatási folyamatát, ezek az alábbiak:

1. ábra

Egy lehetséges módszertani lépcső a Kincskereső kisködmön oktatásához

Mindemellett teljesen igaz az „újragombolt” szövegváltozat oktatásával kapcsolatban az alábbi állítás: „Vagyis végeredményben a pedagógusnak ez esetben is mérlegelnie kell, hogy mi az elsődleges célja a szöveggel való órai foglalatosságnak.” (Baranyai–Gesztelyi 2024) Továbbá fontos megemlítenünk azokat a kutatásokat is, amelyek a

² Kétségtelen, hogy ezen narratív megoldások nagy valószínűséggel könnyebbé teszik egy mai általános iskolás számára a szöveg befogadását, azonban pedagógiai szempontból nem minden tekintetben szerencsés a Lackfi-variáns tanítása. A helyenként egészen eredeti, ám néhol kissé erőltetett magyarázatok sokasága, miközben segíti a megértést, korlátozza annak lehetőségét, hogy a gyerekekkel közösen sikerüljön megfejteni a szöveg jelentését és egyben felismerni a saját helyzetükre, világukra való „alkalmazhatóságot” (Baranyai–Gesztelyi 2024).

rövidített irodalmi alkotások olvasóra gyakorolt hatását vizsgálják. 2022-ben jelent meg a *Magyar Pszichológiai Szemlében* egy kutatásról szóló tanulmány, amelynek következtetését az alábbiakban idézem:

A különbségek arra mutatnak rá, hogy a sűrítés hatására a mesék kisebb mértékben tudnak hozzájárulni a gyermekek belső konfliktusainak megoldásához, ezáltal az eredményeink összességében azt implikálják, hogy **a rövidített mesék nem tudják betölteni azt a fejlődéslélektani szerepet** a gyermek lelki életében, amelyet a klasszikus változataik. (Paczur–Orbán–Vincze–Péley 2022: 231–244, kiemelés a szerzőtől)

A fent idézett szerzők kutatási eredményei feltételezhetően nemcsak a mesékre, hanem az ifjúsági regényekre is vonatkoztathatók.

6. TUD-E A CHATDPT „ÚJRAGOMBOLNI”?

A mesterséges intelligencia egyaránt fontos szereplője lett az inter- és az intralingvális fordítás világának is. Ezért kérdeztem meg a ChatDPT-t, vajon tud-e ifjúsági regényt „újrágombolni”? A válasz előre tudható volt, és az eredmény is. A MI a promptok (szöveges utasítások) részletességétől és a kérdésfeltevés módjától függően „végtelen” számú szövegváltozatot készített, amelyek a szövegegyszerűsítési feladatot szolgai módon végre is hajtották. Az alábbiakban a sok prompt közül egyet választottam ki: „Író vagy, aki gyermekeknek ír könyveket. Kérlek, fordítsd le egyszerű magyar nyelvre, iskolás diákok részére a Szépen szóló muzsika történetét kb. 650 szóban. Itt az eredeti történet.” Ahogyan azt a 8. táblázatban láthatjuk, a ChatDPT a *Szépen szóló muzsika* című fejezetnek mind a 16 tartalomegységét precízen lefordította³, célszövegváltozata (az itt nem idézettek is) a kiadók könyvismertetőire, fűlszövegeire és a diákok számára készült „klasszikusok röviden” típusú szövegekre emlékeztetnek. Minden olyan fontos információt tartalmaznak a történetről, ami 650 (443) szóban elmondható (az MI a kért 650 helyett 443 szavas, rövidebb változatokat készített), azonban hiányzik belőle az író-fordító lelke és személyisége. A Lackfi-féle átdolgozásban a narrációban, a fordítói stratégiában, a kiválasztott műveletek alkalmazásában, továbbá a stílusban, a nyelvi megformálásban és a humoros, ironikus, olykor kritikus vagy provokáló hangnemben mindenhol érezzük az író, minden mondata tükrözi az egyéniségét. A ChatGPT szövegváltozatai ezt nem tudják, vagyis a ChatGPT megbirkózik a szövegegyszerűsítés és szövegösszefoglalás feladatával, de

³ Az egyetlen kritikai észrevétel a szóhasználatra vonatkozik: a *muzsika* szó helyett célszerű lett volna minden egyes előfordulásnál a *körtemuzsika* szót használni (a szóismétlés ellenére is).

„újragombolni” nem tud. A ChatGPT ismeri a diakrón intralingvális fordítói eljárásokat (pl. kihagyta az archaizmusokat), az „újragombolási” stratégiákat azonban nem.

8. táblázat

A ChatGPT szövegváltozata

Szépen szóló muzsika	
Móra Ferenc történetének tartalomjegyzékei	ChatGPT intralingvális fordítása az első fejezet teljes szövege alapján
1. Népmesei kezdet	Egyszer régen élt egy kisfiú, akit Gergőnek hívtak.
2. Körtemuzsika – jelen és múlt 3. Hogyan került a körtemuzsika Gergőhöz?	Egy napon a vásárban találkozott egy kedves bácsival, aki játékokat árult. A bácsi megkérte Gergőt, hogy hozzon neki vizet a kútból. Gergő szívesen segített, és cserébe a bácsi adott neki egy különleges játékot: egy körte alakú sípot, amit körtemuzsikának nevezett.
4. A körtemuzsika leírása	Ez a muzsika nem volt hétköznapi.
5. Mikor szól a körtemuzsika?	A bácsi azt mondta, hogy csak akkor szól, ha jó gyerek fújja. Gergő először nem hitte el, de amikor belefűjt, a muzsika gyönyörű dallamokat adott ki, mintha madarak énekelnének.
6. Gergő hazafelé fújta a körtemuzsikát	Olyan boldog lett, hogy egész úton hazafelé játszott rajta.
7. Gergő muzsikál édesanyjának és a beteg húgának	Otthon mindenki csodálta a muzsikát. Gergő édesanyja, aki szomorú volt, mert Gergő beteg húgát ápolta, egy pillanatra elmosolyodott. A kislány, aki nagyon gyenge volt, szintén örült a szép dallamoknak.
8. Gergő muzsikál Titulász doktornak és édesapjának	Még az orvos bácsi is azt mondta, hogy a muzsika jót tesz a beteg kislánynak. Ahogy telt az este, Gergő megmutatta a muzsikát az édesapjának is. Az apja megdicsérte, de azt is mondta, hogy ilyenkor már minden madár alszik, így ideje lenne abbahagyni a zenélést.
9. Marika elkéri a körtemuzsikát Gergőtől	Gergő épp le akarta tenni a muzsikát, amikor a húga megszólalt: ő is szeretné kipróbálni.
10. Édesanyja kérésére Gergő odaadta a körtemuzsikát Marikának	Gergő először nem akarta odaadni a muzsikát, mert félt, hogy a húga nem tud majd játszani rajta. De az anyukája kérésére mégis átadta. A kislány megpróbált belefűjni, de nem volt elég ereje. Visszaadta a muzsikát, és elrejtette a párnája alá.
11. Gergő alszik és álmodik	Gergő szomorúan ment ki az udvarra, mert úgy érezte, hogy elvesztette a muzsikáját.
12. Gergő felébred és visszaszerzi a körtemuzsikát Marikától	Később, amikor a húga elaludt, visszalopta a muzsikát, és elrejtette a saját párnája alá. Aznap éjjel szomorúan aludt el, és nem is sejtette, hogy a hajnal milyen fájdalmas hírt hoz.
13. Marika meghal	Másnap reggel Gergő arra ébredt, hogy a húga már nincs velük. A családja csendesen gyászolt, és a kislányt egy kis koporsóban helyezték el.
14. Gergő vissza akarja adni Marikának a körtemuzsikát	Gergő titokban a muzsikát is oda akarta adni a testvérének, de a kislány már nem tudta megfogni. Gergő úgy érezte, hogy a húga azt üzeni neki: „Nekem már nincs szükségem erre a muzsikára, mert most már sokkal szebb dallamokat hallgatok.”

Szépen szóló muzsika	
Móra Ferenc történetének tartalomjegységei	ChatGPT intralingvális fordítása az első fejezet teljes szövege alapján
15. Gergő elhatározza, hogy Marika sírjánál fog muzsikálni	A kisfiú nagyon szomorú volt. Napokig nem vette elő a muzsikát, de végül úgy döntött, hogy a temetőbe megy, és a sír mellett játszik rajta, hogy a húga szebb álmokat lásson.
16. A körtemuzsika nem szólal meg	De amikor belefűjt a muzsikába, az nem adott ki hangot. Ekkor Gergő megértette, hogy a körte-muzsika tényleg csak akkor szól, ha jó gyerek fűjja. Ő pedig most nem érezte magát jónak, mert úgy gondolta, hogy önző volt, amikor nem akarta odaadni a muzsikát a húgának.

7. ÖSSZEGZÉS

Lackfi János diakrón intralingvális fordítása érdekes, izgalmas, hasznos irodalmi és ezzel párhuzamosan nyelven belüli fordítói vállalkozás, amelynek fő célja, hogy Móra Ferenc *Kincskereső kisködmön* című ifjúsági regényét közelebb hozza a mai olvasóhoz, kiemelten az alfa és a Z generáció képviselőihez. A nyelvi és tartalmi „újrágombolás” átörökíti Móra Ferenc regényének értékeit a modern korban élő diákok számára, akik a Lackfi-mű elolvasása után remélhetően kezükbe veszik majd Móra Ferenc klasszikus regényét is.

IRODALOM

- Baranyai Norbert – Gesztelyi Hermina (szerk.) 2024. *Ölbeli játékoktól az iskolai játszomákig, Gyerek- és ifjúsági irodalom a közoktatás különböző szintjein*. Debrecen: Debreceni Egyetemi Kiadó. <https://doi.org/10.5484/9789636151829>
- Dobos Csilla 2022. Az intralingvális fordítás értelmezésének különböző lehetőségei. *Alkalmazott Nyelvészeti Közlemények*, 15/3, 38–61.
- Dobos Csilla 2023a. Az inter- és az intralingvális ekvivalencia jellemzői a szakfordításban. *Porta Lingua*, 2023/2, 9–22. <https://doi.org/10.48040/PL.2023.2.1>
- Dobos Csilla 2023b. Az edukációs kommunikáció közérthetősége és az intralingvális fordítás ekvivalencia szintjei. *Szellem és Tudomány*, 2023/2–3, 200–213.
- Dobos Csilla 2024. „Érthető jog – a jogról könnyedén” Előadás *A szaknyelvoktatás újrapozicionálása: technológiai és strukturális kihívások* című XXIV. SZOKOE Nemzetközi Szaknyelvi Konferencián, Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem, 2024. november 29–30.

- Klaudy Kinga 1994. *A fordítás elmélete és gyakorlata, Angol / német / francia / orosz fordítástechnikai példatárral*. Budapest: Scholastica. file:///C:/Users/dobos/Downloads/KlaudyKingaAforditsemilletesgyakorlata.pdf (letöltve: 2025. 06. 15.).
- Paczur Hanna–Orbán Rebeka–Vincze Orsolya–Péley Bernadette 2022. A proppi szerepkörök és szereplőfunkciók klasszikus mesékben és azok rövidített változataiban. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 77/2, 231–244.
<https://doi.org/10.1556/0016.2022.00015>
- Paksy Eszter 2005. Paul Ricoeur Sur la traduction. (Párizs: Bayard, 2004. 69 p.) *Fordítástudomány*, 7/2, 105–108.
- Propp, Vlagyimir Jakovlevics 1928/2005. *A mese morfológiája*. Budapest: Osiris Kiadó Kft.
- Ricoeur, Paul 2004. *Sur la traduction*. Párizs: Bayard. <https://www.scribd.com/document/381943583/Paul-Ricoeur-Sur-La-Traduction> (letöltve: 2025. 06. 15.).

Források

- Móra Ferenc 1918. Kincskereső kisködmön. <https://mek.oszk.hu/00900/00970/00970.pdf>
- Lackfi János 2019. *Kincskereső kisködmön. Móra Ferenc regénye újragombolva*. Budapest: Naphegy Kiadó.

Online források

- W1: https://www.konyvtunder.hu/konyv/ifjusagi-konyvek/diakoknak-ajanlott-klaszikusok/mora-ferenc/kincskereso-kiskodmon-51-kiadas/?srsltid=AfmBOoqQRYA1Ds44mo_Iyifw7VYEIjHP_IbCRUuefh_umXmxPp5upVV (letöltve: 2025. 06. 14.).
- W2: <https://www.naphegykiado.hu/kiadorol> (letöltve: 2025. 06. 14.).
- W3: https://konyvesmagazin.hu/szivunk_rajta/szivunk_rajta_ujragombolt_es_szaladgalasra_buzdito_mese_a_matricasok_kozott.html (letöltve: 2025. 06. 14.).